

Toni Popović
Renata Relja

UDK: 614.84:061.2(497.583)
316.334.52(497.583)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 4. 9. 2015.

ZNAČAJ VATROGASNE SLUŽBE U RURALNOJ SREDINI – ETNOGRAFSKI PRIMJER DOBROVOLJNOG VATROGATSTVA U DALMATINSKOJ ZAGORI

Sažetak: *Mediteran spada među požarno najugroženija područja svijeta zbog šumovitosti, zapuštanja obradivih površina, zapaljive vegetacije, visokih temperatura praćenih vjetrom i povećane cirkulacije ljudi u turističkoj sezoni. Ne čudi što su neka od prvih vatrogasnih društava u Europi nastala upravo na području današnje Hrvatske, ali pojednostavljeno bi bilo reći da je njihova svrha bila tek obrambena. Ona su oduvijek bila nositelji kulturnog života, političkih ideja i humanitarnih aktivnosti. Članak razmatra dalmatinsko vatrogastvo te uopće značaj te službe u ruralnoj sredini na temelju etnografske studije Dobrovoljnog vatrogasnog društva Zadvarje, provedene između 2011. i 2012. godine. Upotrebom koncepta organizacijske okoline, fizičke, političke, demografske, ekonomske, sociokulturne i tehnološke, sagledana je važnost te službe u ruralnoj sredini. U istu je svrhu istraživana motivacija članova za rad u društvu. Korištena metodologija pripada širokom rasponu kvalitativno-kvantitativnog kontinuuma zbog ostvarenja etnografske obuhvatnosti, tj. vjernog prenošenja svakodnevnice istraživanog terena. Unatoč privrženosti vatrogasaca službi te pozitivnim stavovima zajednice o važnosti i kvaliteti njihovog rada, budućnost ovakvih organizacija će ovisiti o učinkovitijem korištenju privrednih resursa ruralne sredine, što bi imalo za posljedicu smanjenje iseljavanja (mlađih) stanovnika uslijed boljih životnih prilika, njihov mogući povratak i povoljnije demografsko kretanje na prirodnoj osnovi. Bez takvih promjena, iskustveno je jasno odumiranje dalmatinskog sela, a slično će biti s njegovim vatrogastvom, što je bitna problematika jer takve jedinice čine većinu lokalnog vatrogasnog kontingenta.*

Ključne riječi: *etnografija, ruralna sredina, vatrogasci, organizacijska okolina, Dalmacija*

UVOD

Vatrogasci su sveprisutni dio ljetne stvarnosti. Izravno ili putem medija svjedočimo njihovoj predanosti u zaštiti ljudi i okoliša, pri kojoj mnoge noći provedu pod vedrim nebom, izmoreni, gladni i prljavi, nastojeći ukrotiti vatrenu stihiju ili čuvajući zgarište od novih opasnosti. Unatoč nepovjerenju hrvatskih građana u javne službe (Šalaj, 2006; Malenica i Jeknić, 2010, itd.), što Županov (2002: 90) određuje kao „vakuum društvene integracije“ u tranzicijskom razdoblju kojem predstoji uspostava legitimnih i stabilnih tržišno-demokratskih odnosa, građani iskazuju visok stupanj povjerenja u vatrogasce, što potvrđuju rezultati istraživačke agencije GFK iz 2014. godine (Šimić, 2014: 69). Uz njihovu istaknutu ulogu tijekom požarne sezone na Jadranu, kao i pri drugim intervencijama¹, tome svakako doprinosi i pretežno neprofitni, volonterski te masovni karakter hrvatskog vatrogastva. Dobrovoljna vatrogasna društva nadziru približno 70% nacionalnog teritorija, čineći više od 90% strukovnog kontingenta s otprilike 63 000 operativnih članova u 1 859 postrojbi (Kirinčić i Novak, 2011: 398). Takvu skupinu čine i zadvarski vatrogasci čiji rad prati ova studija, koji djeluju na području šireg splitskog zaleđa i, prema potrebi, u ostatku Splitsko-dalmatinske županije i Dalmacije. Mladi, obučeni i zaposleni ljeti, oni čine tipično zaobalno vatrogasno društvo², predvođeno nešto starijim, profesionalnijim i stalno zaposlenim zapovjedništvom.

Iako *Zakon o vatrogastvu* (2004) ističe prevenciju opasnosti i spašavanje kao osnovne uloge te službe, očita je njena šira humanitarna priroda te važnost u jačanju kulturnog života i nacionalnog identiteta. Od vremena formiranja prvih dobrovoljnih postrojbi sredinom 19. stoljeća, razvoj vatrogastva su inicirali najugledniji ljudi u lokalnoj sredini (liječnici, svećenici, učitelji, obrtnici i dr.) koji su okupljali stanovništvo (Popović, 2011). Uzimajući u obzir kriterij OECD-a (Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj) po kojemu ruralni prostor sačinjava više od 90% hrvatskog teritorija na kojem živi nešto manje od polovine stanovništva (Kan-

¹ Tako su vatrogasci dobili nagradu *Ponos Hrvatske* za gašenje sisačke rafinerije u lipnju 2011., dok su prošle godine postrojbe iz svih dijelova Hrvatske pomagale na terenu obiteljima unesrećenim poplavama u Gunji, Rajevom Selu i drugim mjestima hrvatskog Istoka, kao i prikupljanjem te transportom potrepština, organiziranjem događanja za prikupljanje financijskih sredstava i na druge načine.

² Predjel Splitsko-dalmatinske županije koji se proteže sjeverno od otoka i obalnog pojasa, u kojem živi većina (68%) ruralne populacije županije (Razvojna strategija SDŽ, 2011: 32).

tar i Svržnjak, 2011: 143), vrlo je utemeljeno pitanje o značaju vatrogasne službe u takvom području. Ne samo zbog brojnosti populacije koju je potrebno zaštititi, već i zbog ostalih uloga koje ta služba ima. Upravo je sjedište glavnine dobrovoljnih društava u ruralnim naseljima općina, dok javne vatrogasne postrojbe s profesionalnim članstvom ponajprije djeluju u gradovima. Također je spomenuta brojnost vatrogasaca volontera u Hrvatskoj, s tim da operativno članstvo obuhvaća tek dio ljudskih resursa postrojbi – onaj koji intervenira, napose uočljiv za šumskih požara na Jadranu tijekom ljeta, kada ti ljudi zajedno dežuraju, zabavljaju se, spavaju, suprotstavljaju se vatri, ukratko, žive zajedno³ (Desmond, 2011: 62). U radu se razmatra značenje vatrogastva za same vatrogasce, kao i mještane Općine Zadvarje u kojoj djeluje postrojba koja je proučavana etnografskim pristupom, primjerenom širini istraživačkog problema zbog uranjanja u teren, tj. samu kulturu neke skupine ljudi. Višegodišnji život s vatrogascima, sjednice, zajedničke aktivnosti u gašenju požara i ostale intervencije na kojima smo bili, ukazuju na aktualnost podataka za većinu ruralnih postrojbi u Hrvatskoj, a naročito onih u Dalmatinskoj zagori, s čijim smo vatrogascima češće komunicirali na terenu⁴. Te postrojbe dijele slično okruženje koje usmjerava njihovu službu, ponekad je otežavajući, a ponekad poboljšavajući, ali čineći je neizbježnom na ovom području.

SUVREMENO DALMATINSKO VATROGASTVO

Interventni uvjeti ovdašnjeg vatrogastva doprinose razumijevanju istraživačkog predmeta jer u njima djeluje zadvarska postrojba, često uz druge skupine, iz razloga što se uglavnom radi o šumskim požarima na teško pristupačnom terenu koji se šire vrlo brzo (slika 1). Prema broju i intenzitetu požara, Mediteran spada među najugroženija područja svijeta. Neki od preduvjeta evidentirani su još od davnog predindustrijskog vremena, poput vrućih i suhih ljeta, kserotermne vegetacije, raširene drvene i slamnate izgradnje nastambi te obrtničkih poslova pri kojima

³ Postoje i druge kategorije vatrogasaca – pričuvni članovi, članovi utemeljitelji, veterani, pomažući članovi, počasni članovi te pomladak i mladež (Besedić i Kovaček, 2008).

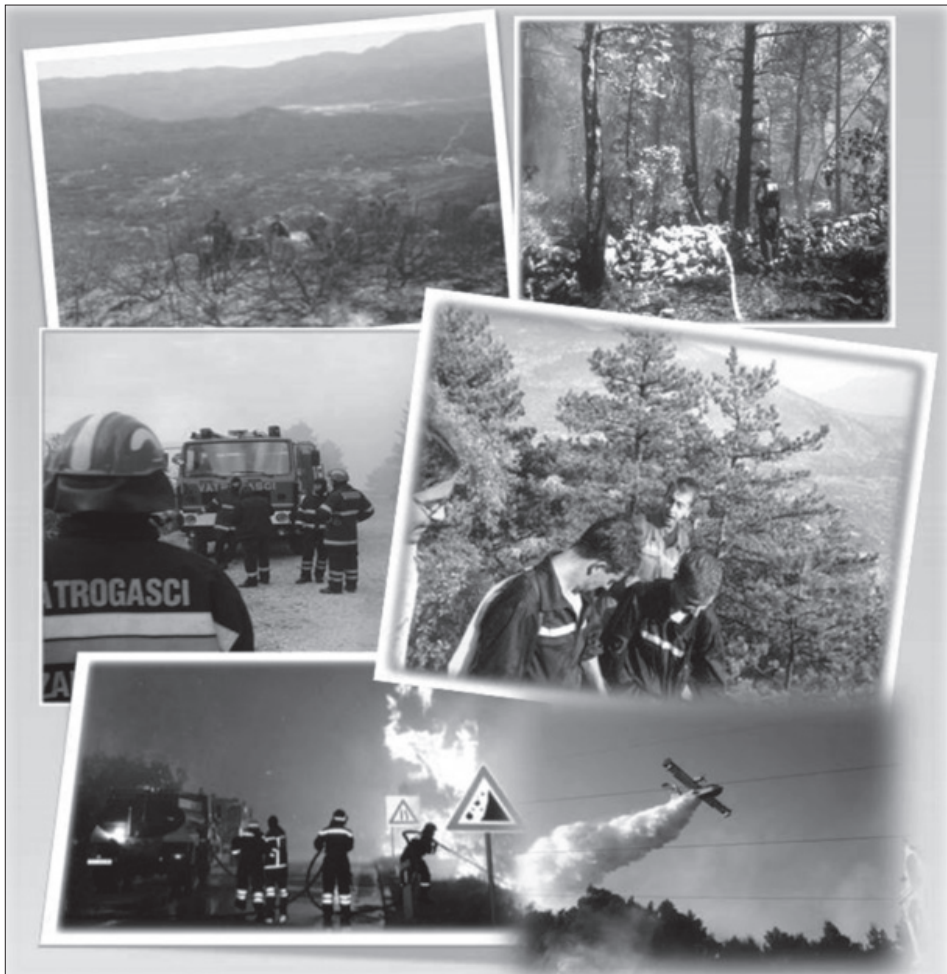
⁴ Taj se prostor nalazi iza primorskih uzvisina Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske županije – Trtra, Opora, Kozjaka, Mosora, Omiške Dinare, Bikova i Rilića (Matas i Faričić, 2011). Dobrovoljno vatrogasno društvo Zadvarje je sudjelovalo u nizu intervencija s brojnim dobrovoljnim postrojbama iz zagorskog područja Sinja, Trilja, Gata, Kučića, Zagvozda, Lovreća, Imotskog, Perkovića, Drniša, Knina, Ervenika, Promine, Kistanja i Ružića, kao i profesionalnim vatrogasnim postrojbama iz Imotskog, Knina i Drniša.

se (često nepažljivo) koristila vatra (klesari, zlatari, kovači i dr.). Neki su preduvjeti shodni današnjim prilikama – napuštanje sela i obradivih površina čije propadanje uz nekontrolirano širenje vegetacije pogoduje razvoju požara, kao i povećano kretanje ljudi na priobalju za vrijeme turističke sezone. Većina požara nastaje nepažnjom, a ne (samo) zbog prirodnih uvjeta (nepogoda) poput udara groma, potresa, erupcije vulkana i sl. (Jurjević i sur., 2009), kao naravno i namjernim izazivanjem.

Vatrogasna je tradicija dugotrajna u Dalmaciji, a počinje za vrijeme grčkih i rimskih kolonija kad tu djelatnost obavljaju udruženja obrtnika kod kojih je najčešće izbijala vatra te rimske carske postrojbe, a nastavlja se donošenjem protupožarnih odredbi u statutima srednjovjekovnih gradova⁵, osnivanjem prvih dobrovoljnih postrojbi i Hrvatsko-slavonske vatrogasne zajednice kao koordinativne organizacije u 19. stoljeću⁶, sve do donošenja Zakona o vatrogastvu i formiranja Hrvatske vatrogasne zajednice kao krovne stručne organizacije za prostor današnje Hrvatske u 20. stoljeću (Kirinčić i Novak, 2011). Pored zaštite, ova je djelatnost oduvijek bila važna u promicanju rodoljubnih ideja i kulturnog života. Od nastanka Hrvatsko-slavonske vatrogasne zajednice poticalo se zapovijedanje na hrvatskom jeziku, a njezina odlikovanja nisu imala obilježja ugarske krune. Kasnije su brojni vatrogasci sudjelovali u antifašističkoj borbi, a mnogi od njih su izgubili živote gasći ratne požare ili u postrojbama Hrvatske vojske za vrijeme Domovinskog rata, kada je uništeno 32% vatrogasnih objekata i 14% vozila (Kirinčić i Novak, 2011: 396). Od samih su početaka modernog vatrogastva djelovali i puhački orkestri te limena glazba u sklopu brojnih postrojbi i njihovih zajednica, a unutar vatrogasnih domova organizirana su različita događanja mjesnog značaja.

⁵ Prvi je popis o protupožarnoj zaštiti usvojen u dubrovačkom Statutu iz 1278. godine. Unutar dvije odredbe, zabranjivalo se držati vino u kućama napravljenim od drveta i imati kuću prekrivenu slamom. I drugi su obalni i otočni gradovi kasnije donijeli svoje statute u kojima je za namjerno izazivanje požara bila propisana smrtna kazna.

⁶ Početak europskog dobrovoljnog vatrogastva vezan je uz njemačke gradove Meissen i Durlach, gdje su tijekom 40-ih godina devetnaestog stoljeća osnovana prva volonterska društva. U Hrvatskoj nastaju gotovo u isto vrijeme: u Varaždinu 1864., Sisku 1865., Otočcu 1868., Ludbregu 1869. Najprije je osnovana najstarija profesionalna postrojba – Gradski vatrogasni zbor u Rijeci (1863.), a 1876. godine utemeljena je i Hrvatsko-slavonska vatrogasna zajednica.

Slika 1. Šumski požari u Dalmaciji iz foto-objektiva etnografa (2011.-2012.)

Prve volonterske postrojbe u Dalmaciji nastaju kao posljedica političkog umrežavanja s Hrvatskom i Slavonijom u Austro-Ugarskoj i buđenja rodoljubnih težnji krajem 19. stoljeća – u Splitu (1883.), Šibeniku (1893.), Trogiru (1903.), Dubrovniku (1907.) i Sinju (1907.). Osnivanje postrojbi ipak nije teklo u nizu. Prije Prvog svjetskog rata, postojale su samo u većim gradovima, a između Prvog i Drugog svjetskog rata osnovano je tek nekoliko društava, i to u Metkoviću, Makarskoj, Dugom Ratu i Kninu (Listeš, 1995: 12). Sve postrojbe su prestale djelovati za ratnog razdoblja u znak prosvjeda protiv tadašnje vlasti, unatoč zahtjevu da nastave s radom. Najveći je zamah u osnivanju postignut u poratnom razdoblju između 1950-ih i 1980-ih godina kada nastaje i Dobrovoljno vatrogasno društvo

Zadvarje (1951.), koje je jedna od starijih postrojbi u županiji. Osim mje-snih volonterskih društava, tada nastaju i brojne postrojbe u industrijskim poduzećima zbog učinkovite zaštite od požara. U istu su svrhu formirane i mnoge profesionalne postrojbe u poduzećima, koje su, zajedno s dobrovoljnima, značile vrlo pouzdanu protupožarnu zaštitu. Visoka razina spremnosti ukupne vatrogasne djelatnosti očitovala se izobrazbom brojnih gasitelja, tehničkim i drugim materijalnim opremanjem, izgradnjom niza vatrogasnih domova i spremišta opreme te ustaljenim organiziranjem općinskih, regionalnih i državnih natjecanja i smotri⁷ (Listeš, 1995: 13).

Rašireni šumski požari na Jadranu, naročito u razdoblju 1980-ih godina, ostavili bi znatne posljedice da nisu bile ustrojene masovne osposobljene vatrogasne organizacije. U ratnim okolnostima krajem prošlog stoljeća, dobrovoljna vatrogasna društva nastavila su s djelovanjem uz znatne ljudske gubitke i uništavanje opreme, tehnike i objekata. Centralizacija vatrogastva koja je uslijedila 1993. godine, pripomogla je njegovu nazadovanju jer su najveći broj postrojbi činila dobrovoljna društva, čije je financiranje prepušteno osnivačima (građanima kao članovima udruga) uz pomoć jedinica lokalne samouprave na čijem su području djelovala (bez zakonske obveze). Listeš (1995) ipak naglašava da su postrojbe neprestano djelovale na visini svojih odgovornih zadataka, a što je bilo od iznimne važnosti budući da je tijekom 1990-ih godina broj požara na dalmatinskom priobalju i otocima bio veći nego u ostalim dijelovima Hrvatske.

Dalmatinsko je vatrogastvo posljednjih petnaestak godina unaprijeđeno na više načina – prema nekim izvorima nabavkom oko dvjesto novih vozila financiranih iz državnog proračuna (najčešće za veće postrojbe, dok su male ostale prepuštene sebi), osnivanjem državne intervencijske postrojbe čije se jedinice dodatno popunjavaju u požarnoj sezoni vatrogascima iz kontinentalnih krajeva te decentralizacijom vatrogastva usvajanjem *Zakona o vatrogastvu* iz 2004. godine, čime su osnivači postrojbi postale jedinice lokalne samouprave koje su zakonski obvezne sufinancirati vatrogasnu službu. Iako ove odredbe imaju manjkavosti koje će biti sagledane na primjeru zadvarske postrojbe, na određen su način operativno unaprijedile lokalno vatrogastvo (Kirinčić i Novak, 2011).

Broj požara u dalmatinskim županijama do današnjeg dana ostaje velik, na čijem se prostoru događa čak trećina požara u Hrvatskoj. U razdoblju od

⁷ Najveće uspjehe tog vremena u ovdašnjem vatrogastvu ostvarili su članovi dobrovoljne postrojbe Donja Kaštela iz Kaštel Staroga, osvojivši sedam prvenstava Jugoslavije, tri prvenstva Hrvatske te po tri zlatne i srebrene te jednu brončanu medalju na međunarodnoj vatrogasnoj olimpijadi.

1998. do 2011. godine, Dalmacija je pretrpjela i najveće materijalne štete od požara u Hrvatskoj (Jurjević i sur., 2004: 69). Istodobno je prosječno najviše požara imala Splitsko-dalmatinska, a najmanje Dubrovačko-neretvanska županija, dok je najveću godišnju opožarenu površinu imala Šibensko-kninska, a najmanju ponovno Dubrovačko-neretvanska županija, što se može objasniti donekle „tišim“ vremenom, tj. manjim promjenama smjera vjetra na južnom Jadranu u odnosu na srednji Jadran. Obično se radilo o požarima niskog raslinja (makije) koje je tipično za dalmatinsko područje, dok se na razini Hrvatske većina požara otvorenog prostora odvija na poljoprivrednim zemljištima, a naročito za vrijeme sjetve u nizinskim krajevima (Mamut, 2011: 40).

Kirinčić i Novak (2011) ističu kako se posljednjih pet godina broj gasitelja stalno povećava, ali dalmatinske županije, osim Splitsko-dalmatinske, imaju najmanji broj operativnih vatrogasaca.⁸ Mreža postrojbi na ovom prostoru još uvijek je rijetka i obuhvaća tek sedminu njihova broja u kontinentalnom području, tj. dvjesto šezdeset šest postrojbi. Sprječavanje požara temelji se na preventivnim mjerama (osposobljavanju gasitelja, ustrojavanju postrojbi i motriteljskih službi, promidžbi itd.) te dobro organiziranom gašenju. Stoga se u *Nacionalnoj strategiji zaštite od požara* (2013), kao najopćenitijem dokumentu o mjerama protupožarne zaštite, za naredno desetljeće naglašavaju potrebe unaprjeđenja zakonske regulative financiranja i korištenja vatrogasnih snaga, osposobljavanja (novih) kadrova za preventivno provođenje protupožarne zaštite i operativno djelovanje, te osvješćivanja javnosti o važnosti odgovornog ponašanja zbog smanjenja štete i poboljšanja zaštite ljudi i okoliša.

U požarima na području Republike Hrvatske godišnje smrtno strada oko deset osoba, a broj ozlijeđenih se kreće između sto i dvjesto ljudi (Jurjević i sur., 2009: 69). Ekološke promjene izazvane vatrom osjećaju se u cijelom društvu jer vode općoj degradaciji staništa (uništavanju šuma, poljoprivrednih i turističkih potencijala, domova, eroziji tla itd.). S druge strane, nestanak šuma mijenja mikroklimu u vidu intenzivnijih sušnih razdoblja, što povećava opasnost od novih požara, čime je zatvoren „začarani krug“ ljetne svakodnevnice na priobalju (Mamut, 2011: 42). Požarne sezone obilježava velik i postojan broj intervencija pa je daljnje ulaganje u dalmatinsko vatrogastvo nužno jer višestruko pridonosi zaštiti stanovništva i okolišu ovoga, ali i šireg područja Hrvatske.

⁸ Šibensko-kninska županija broji tek 430 operativnih vatrogasaca, Zadarska ih ima 789, a Dubrovačko-neretvanska 981. Ostale županije imaju preko tisuću do nekoliko tisuća operativaca (Nacionalna strategija zaštite od požara, 2013).

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Današnje je društvo u toj mjeri heterogeno da „druge“ i „različite“ ne treba tražiti na suprotnim stranama svijeta, već su oni među nama. Zbog upoznavanja te što vjernijeg i detaljnog približavanja kulturnih obrazaca koji su im ne(s)poznati, istraživači sve češće kombiniraju metode uz neizbježno korištenje onih koje stavljaju naglasak na perspektive aktera u stvarnome životnom kontekstu – ideje, stavove i ponašanja bez nametanja „odgovora“. Posljedično smanjena mogućnost egzaktnosti i uopćavanja ne umanjuje vrijednost takvih studija uzmemo li u obzir složenost mikro-društvene stvarnosti koju nije lako temeljito istražiti, razumjeti, opisati, objasniti i predvidjeti, čime se ravna uloga socioloških promišljanja (Afrić, 1989). Kako tvrdi Fetterman (2010: 1), „etnografi ulaze u neku kulturu otvorena, a ne prazna uma“, tj. kreću u istraživanje s fleksibilnim dizajnom koji je moguće prilagoditi potrebama terena. Takav je pristup korišten u ovoj studiji, s tim što iznosimo samo dio analiziranih podataka. Kao u istraživanju Desmonda (2011: 62), jednog od rijetkih autora koji su etnografski proučavali vatrogastvo⁹, naš je terenski rad odredilo „potpuno uranjanje“ u proučavanu kulturu, dvadeset i četiri sata dnevno, kako bi postali neupadljivi dio terena, prikupljajući što više relevantnih podataka i ne utječući prisutnošću na autentičnost namjera i ponašanje sudionika (Seale i sur., 2004). Iako sociološke etnografije određuju kratkoročni posjeti i dnevni povratak istraživača njihovim domovima, priroda vatrogasne službe (ugovorna obveza neprestane dostupnosti), prijateljstvo istraživača s kolegama koji su njegovi sumještani te mala seoska zajednica od tristotinjak stanovnika kao organizacijsko okružje postrojbe, učinili su tzv. „nepotpuno uranjanje“ nepraktičnim, a vjerojatno i nemogućim. Ipak, ova je studija „fokusirana etnografija“ u smislu usredotočenosti na pojedine segmente života uslijed sve veće specijalizacije ljudskih aktivnosti (Knoblauch, 2005).

Istraživanju na terenu prethodila je pismena dozvola zadvarskih vatrogasnih čelnika, kao i usmeni pristanak sezonski zaposlenih gasite-lja koji provode cjelodnevno dežurstvo ljeti i najčešće odlaze na požare. Etnograf je boravio ljetne mjesece 2011. i 2012. godine na terenu, a obnašanje vatrogasne službe priskrbilo mu je punu participaciju u postrojbi među kolegama i prijateljima čije je povjerenje kao istraživač brzo za-

⁹ Za studiju *On the Fireline: Living and Dying with Wildland Firefighters* (2007), harvardskom sociologu Matthewu Desmondu dodijeljena je *Nagrada Maxa Webera* od strane Američkog sociološkog društva za doprinos u proučavanju organizacija, zanimanja i rada.

dobio i koji se nisu ponašali manje prirodno negoli za drugih požarnih sezona kada studija nije provođena.¹⁰ Kao što je slučaj s Desmondom (2011: 62), višegodišnji suživot u proučavanoj sredini vjerojatno je imao i određene nedostatke – bliskost s terenom potencijalno je vodila izmicanju onih podataka koji su razmatrani kao samorazumljivi.

Tijekom prve godine terenskog rada provedeno je nestrukturirano promatranje radnih smjena – bez obzira jesu li se odvijale u prostoriji za dežurstva, dvorištu postrojbe, pri osmatračnicama ili intervencijama. Vođen je dnevnik, a fotografijama bilježeni trenuci s požara, koje su također izvor podataka kao „projektivne tehnike“, omogućavajući potpunije razumijevanje terena (Fetterman, 2010:59-60). U ljeto 2012. godine, po proučavanju zabilješki, provedena su daljnja istraživanja organizacijske okoline postrojbe i organizacijskog ponašanja njenih članova. Za potrebe ovog rada, ističemo kako su tijekom lipnja i srpnja te godine anketno istraženi stavovi lokalne zajednice o djelovanju postrojbe. Razmatralo se njezino sociokulturno okružje, a anketa je provedena na slučajnom uzorku od 112 ispitanika. Istodobno se analiziralo službene dokumente postrojbe i Općine Zadvarje zbog sagledavanja drugih aspekata radnog konteksta zadvarske vatrogasne službe – fizičkih, političkih, demografskih, privrednih i tehnoloških. U lipnju je istraživana i radna motivacija operativnih vatrogasaca kako bi saznali što im predstavlja služba. Korištena je metoda strukturiranog intervjua s ponuđenim odgovorima (N=21) zbog mogućnosti izravnog unošenja podataka u računalni statistički programski paket te postojanja sličnih istraživačkih instrumenata čije su varijable i indikatori o radnim vrijednostima kao poželjnim ishodima rada (Relja i sur., 2011: 194) upotrijebljeni u ovoj studiji¹¹. Treba napomenuti da su tijekom terenskog rada vršeni nestrukturirani intervjui poput razgovora s akterima zbog dobivanja više informacija o ukupnoj tematici, koji su korišteni i tijekom 2015. godine zbog ustanovljavanja promjena na terenu posljednjih godina.

U radu se, dakle, dominantno koristi kvalitativni istraživački pristup /etnografsko istraživanje/ pa odatle i korištenje temeljnih kvalitativnih istraživačkih metoda i tehnika (nestrukturirano promatranje, vođenje dnevnika, projektivne tehnike). U ovoj etnografskoj studiji korišteno je pet istraživačkih metoda.

¹⁰ Istraživač je operativac zadvarskih vatrogasaca od 2004. godine.

¹¹ O spomenutim instrumentima vidjeti više u Ilišin i sur. (2002), Szabo i Šimić (2009) i Šimić (2010).

„KOGA BRIGA ZA PARE KAD NAM KUĆE GORE?“ – MOTIVACIJA ZA RAD ZADVARSKIH VATROGASACA

Izjava jednog od operativnih vatrogasaca zadvarske postrojbe iz naslova poglavlja uvelike objašnjava njihovu radnu motivaciju. Kako i ne bi kad postrojba sudjeluje u prosječno osamdeset intervencija godišnje, a najčešće se odvijaju na prostoru Općine Zadvarje i susjedne Općine Šestanovač. Primjerice, ozbiljnost situacije ukazuje podmetanje požara u sjedištu prvospomenute općine uslijed kojeg je umalo izgorjelo mjesno groblje, što je spriječeno pravovremenom intervencijom na temelju nadzora lokalnih vatrogasaca s obližnjih osmatračnica.

Tablica 1. Radne vrijednosti zadvarskih vatrogasaca

Motivator \ Važnost	M	SD
Zaštita i spašavanje	4,53	0,64
Prijateljstvo s kolegama	4,38	0,885
Materijalna sigurnost (plaća)	2,94	1,139
Ugodnost radnog ozračja	4,25	1,065
Pronalazak zaposlenja	2,56	1,209
Društveni ugled	3,06	1,124
Poznanstva i veze	3,25	1,065
Zanimljivost radnih zadataka	4,81	1,223
Stručno osposobljavanje	4,38	1,147

Zadvarsko je vatrogastvo djelatnost obitelji, rodbine i prijatelja. Postrojba broji četrdeset članova, što je mnogo uzme li se u obzir brojka od 284 stanovnika općine (Popis stanovništva, 2011), iz čega proizlazi da je vatrogasac svaki sedmi mještanin. Prijateljstvo s kolegama vatrogasci navode kao jedan od najvažnijih radnih motiva. Lokalna mladež provodi dosta vremena ljeti u prostoriji za dežurstva i dvorištu postrojbe, kartajući, čavrljajući, slušajući glazbu, igrajući računalne igrice i na druge načine. Mladi do 30 godina čine i najveći dio operativnih snaga (75% od 27 vatrogasaca), a njihovo se prijateljstvo očituje kroz sklad u postrojbi, što iskazuje i jedan od najmlađih operativaca (ovi članovi moraju biti punoljetni):

Provodimo se, idemo vanka, mantamo po selu i pričamo, idemo na plažu, večeramo, gledamo utakmice. To je dobro za Društvo. Atmosfera je prijateljska za vrijeme smjena, rijetke su trzavice među članovima. Ako ih

i ima, riješimo ih jer nam se ne da svađati. Kao neki dan ono s Hajdukom kad se zapovjednik derao jer šestoro zaposlenih ide za Split, a bura je. Zvali smo druge da budu po mjestu ako bude što, i riješena stvar ...

Haski-Leventhal i Mcleigh (2009: 81) naglašavaju da smisao zajednice raste kroz volontiranje, a taj ga smisao i potiče. Osim prijateljstva njenih članova, tu ideju potvrđuje činjenica kako u zadvarskoj postrojbi nije moguće dobiti radno mjesto bez prethodnog volonterskog angažmana i operativne dostupnosti nakon ljeta kada ostaju stalno zaposlena samo dva vatrogasca (profesionalna jezgra grupe – zapovjednik i njegov zamjenik). Također, intervjuirani iskazuju kako su im „ekstrinzični motivatori“ vezani uz ishode rada (plaća, veze, ugled i dr.) najmanje važni što je testirano na Likertovoj skali od 5 stupnjeva (tablica 1). To ne znači kako im čimbenici materijalne sigurnosti nisu bitni uopće, što nismo ispitali, ali ih nije moguće ostvariti kroz postrojbu pa im vatrogasci ne pridaju naročiti značaj za svoj rad, pa niti sezanci zaposleni „na određeno“ unatoč lošim prilikama tržišta rada općenito. Ipak, različiti „intrinzični motivatori“ vezani uz radni proces su prisutni, što Šimić (2010: 21) smatra važnim jer je unutarnja motivacija snažnija od ekstrinzične, traje duže i lakše se održava na visokoj razini. To je bitno za kvalitetu trenutnog rada zadvarske postrojbe, jer do sada nisu zabilježene primjedbe na njenu službu. Štoviše, brojni su članovi odlikovani medaljom za hrabrost i požrtvovnost od strane Vatrogasne zajednice Splitsko-dalmatinske županije (sastavnica Hrvatske vatrogasne zajednice), a sama je postrojba odlikovana za polustoljetni uspješni rad od istoga tijela. Održavanje motivacije bit će naročito važno ubuduće jer je pretpostavka da će sezonski zaposlenici raditi drugdje kad pronađu stalni posao, a oni čine četvrtinu operativnih članova. Kao što vrijedi za ostale operativne članove, njih je potrebno zadržati u interventnom smislu, jer je riječ o ruralnoj postrojbi na čijem prostoru stanovništvo opada već desetljećima. Svaki je vatrogasac koji živi u blizini vatrogasnog doma u središnjem općinskom naselju Zadvarje važan zbog brzine interveniranja. Naravno, moguć je veći angažman postrojbe oko učlanjivanja i zapošljavanja vatrogasaca iz naselja okolnih općina, ali dosad nije bilo naročite potrebe za tim, što ostavlja otvorenim pitanja uspostave grupne kohezije i uspješnosti službe.

Oslanjanjem na Bourdieuovu ideju „zagonetne efikasnosti“ reflektiranja strukturnog poretka u individuama, pri čemu one zauzimaju (nove) socijalne pozicije na temelju prethodnih praksi, znanja i afiniteta, Desmond (2006: 391) tumači rad u vatrogasnoj postrojbi, koju je te-

renski, proučavao kao adaptiranje postojećeg habitusa „seoskih dečki“ u specifičan habitus vatrogasaca. Objašnjava kako su sudionici njegove studije učili o službi još od malena gledajući svoje očeve i prijatelje s kojima dijele viđenje sebe i svijeta, a kroz život u ruralnoj sredini naučili su „živjeti u prirodi na otvorenom, a ne sjediti za pisaćim stolom i baviti se fasciklima“. Zbog sličnosti organizacijskog okruženja postrojbi, uvidi Desmonda su primjenjivi u našoj studiji. Ovdajšnji su vatrogasci odrasli u ruralnoj sredini radeći na obiteljskoj zemlji, pribavljajući drva za ogrjev iz zabiokovskih šuma, popravljajući i vozeći automobile i prije punoljetnosti. Iz tablice 1 vidljivo je da su osim prijateljstva s kolegama, zaštita i spašavanje, zanimljivost radnih zadataka i ugodnost radnog ozračja najснаžнји motivi za rad u vatrogasnoj službi. Ovi se motivatori iskazuju kroz niz situacija u kojima se gasitelji (s)nađu, a koje reflektiraju tradicionalni ruralni kontekst i znanja, kao što je vidljivo iz zapisa promatranja:

S kolegama se dodajem balunom u dvorištu. Mladog mještana Nikolu koji se igra s nama ubadaju ose pa ga vodim u obližnji dućan kako bi pribavio leda i pomogao mu. Ubode hladimo ledom i trljamo kapulom. Ubrzo mu zovem roditelje da ga odvedu do ambulante. Oni stižu kroz deset minuti, a dotad se i otekline smanjuju ...

U dvorište dolazi mladi bračni par Francuza kojemu je auto ostao u kvaru nedaleko od priključka na autocestu u Šestanovcu. Mole nas da im prebacimo vozilo do najbližeg mehaničara. Jučer smo ostavili na popravku kotač cisterne kojeg smo probušili na intervenciji na brdu iznad Makarske, pa zajedno s dozapovjednikom povezujem njihovo vozilo za našu cisternu i odvodimo ih mehaničaru u Šestanovac. Uzimamo kotač i mijenjamo ga sami

Širinu poslova koje rade vatrogasci, opisuje i jedan od sezonaca:

Mlađi članovi više rade fizički. Više su iskorišteni za rad na terenu – nošenje opreme, naprtnjača s vodom i cijevi. Idu u požar i razvlače prugu, a stariji su ... oni nas navode što raditi. Rade i oni što i mi ako treba pomoć, ali zauzeti su radom na vozilima, radom na mlazu, a mlađi su samo na ovim poslovima. Stariji isto idu u vatru i puno pomažu mlađima,iskusni su. Za vrijeme radnih smjena dok se dežura, svi radimo po rasporedu zadatke koje odredi zapovjednik, a onda se dogovaramo kako ih odraditi. Svi rade sve. Spremaju vozila, prostorije i opremu, uređuju okoliš, pomažu u realizaciji ljetnih predstava i koncerata, idu u šumu na osmatračnicu ...

Intrinzična je motivacija naročito značajna jer postojano i snažno potiče na ostvarenje ciljeva. Prema teoriji očekivanja, napor uložen u rad određuju vrijednosti koje ljudi pripisuju nagradama povezanim s njime i procjene hoće li im rad donijeti ono što cijene (Vroom prema Abercrombie i sur., 2008). Većina intervjuiranih (87,4%) iskazuje zadovoljstvo ili potpuno zadovoljstvo članstvom u postrojbi, a njen cjelokupni rad ocjenjuje dobrim (68,8%). Iako ukupnosti djelovanja ne mogu dati izvrsnu ocjenu, to je uvelike uvjetovano čimbenicima organizacijske okoline o kojima će biti riječi u sljedećem poglavlju. Ipak su intervjuirani u nestrukturiranim intervjuiima naveli i aspekte rada na kojim bi trebali poraditi rukovodeći članovi društva, a ti su suradnja s vlasti, bolje privlačenje sponzora i pribavljanje sredstava, mogućnost edukacije i stručnog napredovanja te angažiranje novih vatrogasaca. Uzmemo li u obzir kako je polovina intervjuiranih izjavila da ne znaju hoće li zadržati operativno članstvo kroz sljedećih pet godina, pri čemu na ishode neće utjecati samo stanje postrojbe već i perspektivnost okoline, ove bi uvide trebalo uvažiti zbog ustrajanja na motiviranju i zadržavanju članstva koje rutinski (koliko je moguće) i kvalitetno obavlja svoju službu.

RADNI KONTEKST ZADVARSKJE VATROGASNE POSTROJBE

Okružje lokalnog vatrogastva određuju ruralne značajke Općine Zadvarje, točnije ruralno-urbane značajke jer je danas vrlo teško odrediti neko područje kao potpuno ruralni prostor zbog cjelokupne umreženosti (Newby prema Šundalić, 2010: 27). Kontekst koji istovremeno ima prednosti i nedostatke za vatrogasnu službu, na koji ona vrši povratni utjecaj, razmatrali smo kroz sljedeće dimenzije organizacijske okoline (Buble, 2005): *fizičku* (šumovitost područja, cestovna infrastruktura i objekti gospodarske namjene), *demografsku* (kretanje populacije), *ekonomsku* (zaposlenost i ulaganja), *političku* (odnosi s vlašću i zakonske odredbe o vatrogasnoj službi u jedinicama lokalne samouprave), *sociokulturnu* (vrijednosti i stavovi stanovništva o radu postrojbe) i *tehnološku* (dostupnost Interneta, fiksne i mobilne telefonije te radio veze).

Zabiokovski smještaj Općine Zadvarje, prostorno i populacijski male lokalne samouprave (površinu od 13 km² naseljava 284 stanovnika), nastale 1997. odvajanjem od Općine Šestanovac, određuje prekrivenost šumama koje nemaju ekonomsku, odnosno tržišnu vrijednost, ali su značajne zbog zaštite tala, vodotoka, prometnica, naselja te estetske i rekreativne funkcije (slika 2). Područje obilježava krški teren sa skromnim obradivim

Slika 2. *Panorama Općine Zadvarje*

Izvor: www.zadvarje.hr

površinama. Njegova šumovitost ukazuje na potrebu razvoja vatrogasne djelatnosti jer prostor određuje mediteranska klima s razdobljima ljetne suše, kad postoji znatna vjerojatnost od šumskih požara (Prostorni plan uređenja Općine Zadvarje, 2006: 9). Zahtjevnost intervencija na ovakvom terenu koje traže interventnu spremnost opisuju zapisi promatranja:

... ubrzo se počinjemo penjati po klisurama i razvlačimo cijevi koje nosimo u samarima kako bi počeli sanirati požarište. Unatoč visokoj temperaturi, nosimo kacige jer teren je jako opasan i strm pa bi u slučaju pada ili udaranja glavom u klisure moglo biti ozbiljnih posljedica po unesrećene. Nakon više od pola ure penjanja, uz razvlačenje vatrogasnih cijevi spojenih na cisternu, stižemo na odredište, zovemo vozača i suvozača koji su ostali pored cisterne i tražimo puštanje vode ...

... dijelimo se u tri skupine po tri osobe i odlazimo s naprtnjačama na leđima, svaki na svoju stranu gasiti vatru. Ustanovljavam da mi je naprtnjača probušena pa govorim kolegama da odlazim natrag do vozila po novu. Vraćam se, punim je i odlazim u šumu. Putem nailazim na zmiju koja bježi od mene i vatre pod stijene, no ipak mijenjam putanju i nastavljam zaobilaznim putem. Počinjem gasiti požarište po ulasku u šumu ...

Čaldarović (1987) naglašava kako je širenje prometne infrastrukture čimbenik dolaska urbanog života u ruralno područje. Općinom prolaze važni cestovni pravci koji povezuju obalu s Dalmatinskom zagorom sve do granice s Bosnom i Hercegovinom, a nedaleko od Općine prolazi i autocesta A1, kroz Općinu Šestanovac u kojoj zadvarski vatrogasci djeluju također, te mogu intervenirati u slučaju prometnih nesreća, što i čine ako postoji potreba (slika 3). Treba naglasiti da postrojba ne posjeduje tehničko vozilo koje se koristi kod takvih nesreća pa pri ovim intervencijama sudjeluje u granicama mogućnosti (najčešće se radi o gašenju vozila i reguliranju prometa, a rjeđe o vući automobila, pomoći unesrećenima i sl.).

Slika 3. *Uklanjanje opasnosti na cesti (etnografova arhiva)*

Širenje urbanih obrazaca života pokazuje i uspostava gospodarskih objekata kao što su HE Kraljevac (prva hidroelektrana na Cetini iz 1912.), benzinska crpka u vlasništvu INA-e d.d., pogon Vodovoda d.o.o. iz Makarske, kamenoklesarska radnja, pošta, ugostiteljski prostori, kuće za odmor, sve brojniji apartmanski objekti itd. U procesu je izgradnja gospodarske zone za koju su ulagači pokazali interes i u kojoj već djeluju neki pogoni. Zbog izrazite seizmičke ugroženosti područja Općine, povećava se opasnost od požara gospodarskih i stambenih objekata. Lokalne vatrogasne snage pripravne su za njihovo gašenje, a moguće je angažirati i druge postrojbe u slučaju potrebe (Plan ugroženosti Općine Zadvarje, 2010: 8). Preko tih građevina, kao dijela fizičke okoline postrojbe, ekonomski potencijali Općine posredno stvaraju potrebu za vatrogasnom zaštitom, ali su ujedno i ograničavajući čimbenik njena razvoja jer bi gospodarski razvoj, koji se ogleda u većoj zaposlenosti, boljem životnom standardu, većem privrednom investiranju i sl., zahtijevao unaprijeđenje vatrogasne djelatnosti ovog područja (više stalno i sezonski zaposlenih gasitelja, veće financiranje, nabavu novije tehnike i opreme – naročito vozila koja su „punoljetna“ u prosijeku, itd.).

Spomenuti su negativni populacijski trendovi koji će biti izazov održanju vatrogastva ovoga prostora, kao i značajnijoj naseljenosti. Stanovništvo je izloženo dugotrajnom smanjenju broja i starenju. Od 1931. godine, kada je na zadvarskom prostoru živjelo 920 stanovnika, uslijedio je kontinuirani pad, što najbolje ilustrira brojka 277 stanovnika u 2001. godini. U posljednjem međupopisnom razdoblju zabilježeno je blago pozitivno kretanje, ali nužno je promišljanje populacijske politike od strane općinske vlasti. Rezultat nezadovoljstva prijašnjom vlašću rezultirao je promjenama unutar političke strukture te je tako od 2014. na vlasti u Općini nezavisna lista mladih. Unutar godine dana, uz opremanje gospodarske zone vodovodnom mrežom, započeta je i izgradnja električne, obnovljen je vidikovac kod vodopada Gubavica pored kojeg prolazi *canyoning*, finaliziran je EU projekt izgradnje turističke infrastrukture *MedPaths* (pješačke staze i informativne table), a poslovanje vatrogasne postroje je dovedeno u pozitivnu bilancu. Gotovo cjelokupna lista mladih pripada zadvarskim vatrogascima, što pokazuje njihovu osobnu i stručnu ozbiljnost koju su birači prepoznali, kao i zauzimanje za razvoj Društva. To potvrđuje nedavni razgovor istraživača sa zapovjednikom postrojbe:

Za vrijeme prošle vlasti, mogao si ih pitati, oni bi rekli da će napraviti pa ništa. A dužni su prema Zakonu o vatrogastvu imati uređenu službu i za to odgovaraju prekršajno i kazнено, kao i mi. Sad smo se izvukli iz minusa, plaćaju nam dodatnog sezonca i financirat će kupnju polovnog vatrogasnog vozila, a razmišlja se o prijavi na fondove za izgradnju vatrogasnog doma u zoni. Sa sređenijim financijama, odmah su ljudi živnuli i odgovornije se ponašaju, a pridružuju nam se i novi članovi.

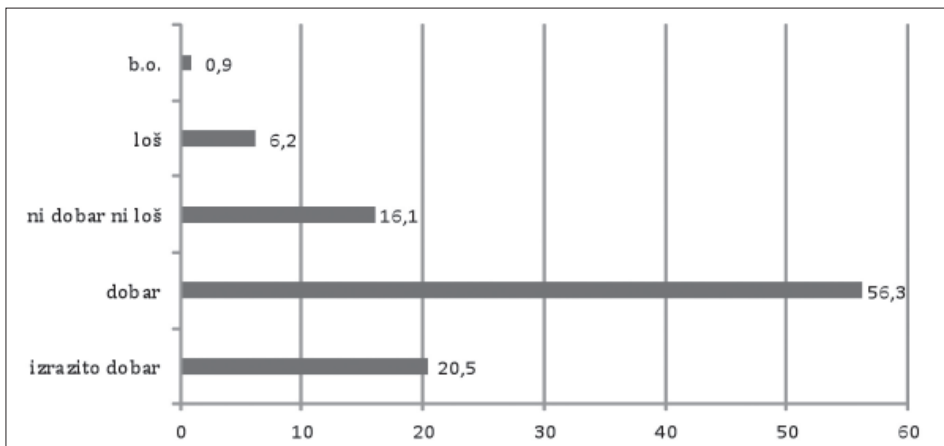
Pozitivni pomaci uočeni su prilikom posljednjeg posjeta terenu. Sve više mještana oprema apartmane, povećan je broj posjetitelja i turista, mladi izvode rafting za mjesne ili okolne tvrtke te pokreću obiteljsko poljoprivredna gospodarstva. Tijekom kolovoza pokrenuto je događanje *Zadvarski šušur* (sportska natjecanja, koncerti, izložbe i dramske predstave), doselile su dvije mlade obitelji s djecom, a postoji i interes za pokretanje agroturizma. Ove pozitivne primjere treba razvijati, što se razlikuje od pesimističnog stava kojega je jedan mladi mještanin iznio 2012., rekavši kako „nema perspektive, a na Zadvarju za stotinu godina neće biti nikoga“.

Tehnološka okolina postrojbe je povoljna. Dostupan je neograničen internetski promet i fiksna te mobilna telefonija. Vatrogasni je dom opremljen fiksnom linijom i pristupom Internetu (kojima se služe i mještani), a gasitelji imaju službene mobilne uređaje kojima usklađuju međusobnu aktivnost tije-

kom smjena i na intervencijama. U tu svrhu upotrebljavaju i radio-vezu. Postrojba raspolaže većim brojem prijenosnih uređaja za uspostavu radio-veze, kojom je preko statičnih uređaja opremljen i dom te sva vozila. Komunikacija je naročito značajna jer rizične i promjenjive okolnosti intervencija zahtijevaju neprestano komuniciranje, a radijska je komunikacija pogodna jer svi sudionici čuju ono što se govori. Nedostatak je mogućnost miješanja jednih drugima u razgovor, što vodi zagušenju pa je potrebna dobra komunikativna disciplina i organiziranost (Miloslavić, 2004). Uz razvijenu prometnu povezanost koja omogućuje žurno djelovanje, potrebno je naglasiti postojanje vodovodne mreže na ovom prostoru, bez koje je vatrogastvo nezamislivo.

Mnijenje stanovništva o lokalnoj vatrogasnoj službi

Učinkovitost žurnih službi ovisi o podršci stanovništva. Negativna percepcija njihova rada smanjuje suradnju javnosti, pa i kada je ona prijeko potrebna (Gainey i Paine, 2009: 307). Kao rezultat sumnje građana, uspješnost i korisnost vatrogasne službe nesumnjivo može biti smanjena (Ikuteyijo, 2008: 286). To nije slučaj u Općini Zadvarje, što se može iščitati iz mnijenja stanovništva (N=121) o kvaliteti vatrogasne službe, njezinoj važnosti za identitet mjesta te raspoloženja oko eventualnog ukidanja Društva.

Slika 4. Ocjena rada postrojbe u smislu zaštite i spašavanja (%)

Postojanost stava o dobrom ili izrazito dobrom radu postrojbe pokazuje njegova prisutnost bez obzira smatraju li ispitanici da ona treba imati više stalnih zaposlenika ($\chi^2=6,9$; $df=8$; $p>0,05$) ili zaposlenih tijekom požarne sezone ($\chi^2=11,64$; $df=6$; $p>0,05$), kako bi Općina trebala ulagati više novca u Društvo ($\chi^2=14,786$; $df=8$; $p>0,05$) ili kako bi ono trebalo biti aktivnije u pribavljanju sredstava ($\chi^2=8,42$; $df=8$; $p>0,05$). Iz testiranja je jasno da se

Hi-kvadrat testom nastojalo utvrditi postojanje eventualnih razlika među populacijom općine Zadvarje (N = 112, što predstavlja uzorak od 40% populacije). Znakovito je što većina ispitanika smatra da je potreban veći broj stalno zaposlenih (64,3%) i zaposlenih u vrijeme požarne sezone (71,4%), te da bi Općina trebala bolje brinuti o Društvu (76,8%), ali da i ono treba biti aktivnije u pribavljanju sredstava (75,9%)¹². Ispitanici su podijeljeni oko raspoloživosti postrojbe s dovoljnim brojem operativnih članova. Najveći postotak ispitanika (45,5%) ipak smatra kako ona raspolaže s dovoljnim članstvom. To je važno jer većini požara prisustvuju plaćeni članovi, a ostali ih mijenjaju ako intervencija potraje više dana, pri čemu vatrogasce treba odmarati. 25,9% ispitanika smatra da ne raspolaže s dovoljnim brojem članova, a četvrtina (25%) ne može procijeniti. Ovi su podaci još jedna sugestija mještana u kojem bi se smjeru postrojba trebala razvijati.

Neosporan je značaj službe za identitet Općine. Većina ispitanika (86,6%) tvrdi da je ona važna u lokalnom društvenom životu. Skoro tri četvrtine ispitanika (71,4%) osjećalo bi se loše ili potpuno loše ako bi Društvo prestalo postojati. Rezultati pokazuju slabu pozitivnu i statistički neznačajnu vezu ($r^S=0,125$; $\alpha^*>5\%$) između dobi ispitanika i načina na koji bi se oni osjećali ako bi Društvo prestalo s radom. To pokazuje dobru nepodijeljenost oko njegove ukupne važnosti. Značaj za dio Općine u kojem se nalazi sjedište postrojbe (središnji dio naselja Zadvarje) jasno je izrazio jedan mladi mještatin u nekom od razgovora s istraživačem, rekavši „kako bi s prozora njegove sobe izgledalo kao da je vrijeme stalo kada bi Društvo odjednom prestalo raditi“. Prethodna tvrdnja nije nipošto bez pokrića uzme li se u obzir kako su dežurstva tijekom ljeta neprestana, pa se u blizini vatrogasnog doma uvijek nešto događa, tim više što je taj prostor svima dostupan i važno je mjesto okupljanja i druženja većine mladih.

Rezultati studije potvrđuju omiljenost sjedišta postrojbe kao javnog prostora od koristi za lokalno stanovništvo. Ključnu ulogu cjelodnevnih ljetnih dežurstva pokazuje pritom činjenica da je isti gotovo prazan za ostalih godišnjih doba, kada se dežura isključivo tijekom jutra, i to samo od ponedjeljka do petka, od strane stalno zaposlenih dvojice vatrogasaca. Dežurstvo je poticaj širenju društvenosti mještana i moguće je da bi dodatno zapošljavanje i stalna cjelodnevna služba, pored jačanja protupožarne djelatnosti, bili korisni kao novi društveni sadržaj koji bi mogao utjecati na okupljanje

¹² Dok je broj zaposlenih ostao isti, počeo se mijenjati odnos općinske vlasti prema vatrogascima, kao i zauzetost rukovodstva postrojbe njenim upravljanjem od vremena provedbe ankete tijekom 2012. godine.

građana i njihov angažman, što bi trebali biti ciljevi onih struktura koje teže društvenom razvoju, pa tako i postrojbe te lokalne općinske vlasti.

ZAKLJUČAK

Osim što je razmatranje vatrogasne službe bez uvažavanja šireg konteksta nepotpuno, kao i prijeporno, takve studije vrlo su značajne za proučavanje ruralnih područja Hrvatske. Kako su vrlo rijetke, ovaj rad pruža konceptualne i metodološke smjernice o mogućem pristupanju sličnoj organizacijskoj tematici. U takvim grupama provodimo značajan dio života, odatle i potreba za njihovom sociološkom analizom (Relja i Matić, 2008: 147). Rezultati studije su relevantni za radni kontekst velikog broja ruralnih dobrovoljnih vatrogasnih društava, naročito onih u Dalmaciji, koja imaju veliku odgovornost u zaštiti ljudi i okoliša tijekom ljetnih mjeseci koji obiluju požarima raslinja.

Postrojba zadvarskih vatrogasaca tipična je zaobalna grupa koja sudjeluje na prosječno osamdeset intervencija godišnje. Njezini su članovi motivirani samom prirodom te službe, dok za materijalno nagrađivanje njihovog rada, u vidu stalnog zapošljavanja ili osiguranja većih primanja, dosad i nije bilo naročite prilike.¹³ Uostalom, to je slučaj i kod drugih postrojbi, iz razloga što hrvatsko selo određuju nepovoljni uvjeti manjka strateških smjernica, depopulacije, nerazvijenog gospodarstva, loše komunalne infrastrukture te manjka svijesti lokalnog stanovništva o razvojnim opcijama (Popović i Relja, 2015: 439). Nove prilike može priskrbiti tek otvorenost prema novome, što i jest sukus zaostajanja našeg sela (Štambuk, 2002). I u tome smislu zadvarski kontekst može pružiti empirijske smjernice unutar budućih istraživanja naznačene tematike.

LITERATURA

1. Abercrombie, Nicholas; Hill, Stephen; Turner, Brian, S. (2008). *Rječnik sociologije*. Zagreb: Jesenski i Turk.
2. Afrić, Vjekoslav (1989.): *Struktura sociološke teorije*. Zagreb: Naprijed.
3. Besedić, Željko; Kovaček, Stjepan (2008.): *Pravila vatrogasne službe*. Zagreb: Hrvatska vatrogasna zajednica.
4. Buble, Marin (2005.): *Strateški menadžment*. Zagreb: Sinergija.
5. Čaldarović, Ognjen (1987). *Suvremeno društvo i urbanizacija*. Zagreb: Školska knjiga.

¹³ Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, prosječna neto plaća za srpanj 2015. godine iznosila je 5 716 kuna, dok su mjesečna primanja sezonaca znatno niža.

6. Desmond, Matthew (2006.): Becoming a Firefighter. *Ethnography* 7(4): 387-421.
7. Desmond, Matthew (2011.): Making Firefighters Deployable. *Qualitative Sociology* 34(1): 59-77.
8. Fetterman, David (2010.): *Ethnography: Step by Step*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
9. Gainey, Randy; Payne, Brian (2009.): Gender, victimization, perceived risk and perceptions of police performance in disadvantaged neighbourhoods. *International Journal of Police Science* 11 (3): 306-323.
10. Ikuteyijo, Lanre Olusegun(2008.): The challenges of community policing in Nigeria. *International Journal of Police Science and Management* 11 (3): 285-293.
11. Haski-Leventhal, Debbie; Mcleigh, Jill (2009.): Firefighters Volunteering Beyond Their Duty: An Essential Asset in Rural Communities. *Journal of Rural and Community Development* 4(2): 80-92.
12. Ilišin, Vlasta; Radin, Furio; Baranović, Branislava; Štimac Radin, Helena; Marinović Jerolimov, Dinka (2002.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja: Institut za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
13. Jurjević, Petar, Vuletić; Darko, Gračan, Joso; Seletković, Gabrijela (2009.): Šumski požari u Republici Hrvatskoj (1992-2007). *Šumarski list* 128 (1-2): 63-72.
14. Kantar, Sandra, Svržnjak, Kristina (2011.): Ruralni razvoj u Koprivničko-križevačkoj županiji, u A. Šundalić, K. Zmaić i T. Sudarić /ur./ *Gospodarske i kulturne odrednice regionalnog identiteta*. Osijek: Ekonomski fakultet.
15. Kirinčić, Miroslav; Novak, Antun (2011.): 135 godina Hrvatske vatrogasne zajednice. Zagreb: Hrvatska vatrogasna zajednica.
16. Knoblauch, Hubert (2005): Focused Ethnography. *Qualitative Social Research* 6(3): 1-13.
17. Listeš, Petar (1995.): *Suvremeno dalmatinsko vatrogastvo*. Zagreb: Horizont Press.
18. Malenica, Zoran; Jeknić, Ranka (2010.): Percepcija korupcije i borba protiv korupcije u Republici Hrvatskoj. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 47(4): 837-859.
19. Mamut, Marica (2011.): Veza prirodnogeografske i sociogeografske osnove Dalmacije s ugroženošću otvorenog prostora požarom. *Šumarski list* 130(1-2): 37-50.
20. Matas, Mate; Faričić, Josip (2011.): Zagora – uvodne napomene i terminološke odrednice, u M. Matas, J. Faričić /ur./ *Zagora između stočarsko-ratarske tradicije te procesa litorlizacije i globalizacije*. Zadar, Zagreb, Split: Sveučilište u Zadru, Kulturni sabor Zagore, Ogranak Matice Hrvatske Split.
21. Miloslavić, Miše (2004.): *Požari raslinja na priobalju*. Zagreb: Hrvatska vatrogasna zajednica.
22. Nacionalna strategija zaštite od požara (2013). Zagreb: Narodne novine, URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_68_1352.html (28.8.2015.)

23. Popis stanovništva (2011.): Zagreb: Državni zavod za statistiku, URL: <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm> (20.9.2015.)
24. Popović, Toni; Relja, Renata (2015.): Strategic Planning and Actor's Perspectives in Rural Tourism, u: A. Mašek Tonković /ur./ *Economy of Eastern Croatia – Vision and Growth*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet Osijek.
25. Popović, Željko (2011.): Uvodna riječ načelnika Hrvatske vatrogasne zajednice, u: M. Kirinčić i A. Novak /ur./ *135 godina Hrvatske vatrogasne zajednice*. Zagreb: Hrvatska vatrogasna zajednica.
26. Plan ugroženosti Općine Zadvarje od katastrofa i velikih nesreća (2010.): Split: Alfa Atest.
27. Prostorni plan uređenja Općine Zadvarje (2006.): Split: Zavod za prostorno uređenje Splitsko-dalmatinske županije.
28. Relja, Relja ; Matić, Ana (2008.): Socio-etnografska istraživanja rada i organizacije. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu* 1(1):147-159
29. Relja, Renata; Tomić, Vicko; Popović, Toni (2011.): Odnos prema radu i očekivanja od zaposlenja studenata splitskog Sveučilišta, u: A. Šundalić, K. Zmaić i T. Sudarić /ur./ *Gospodarske i kulturne odrednice regionalnog identiteta*. Osijek: Ekonomski fakultet.
30. Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije 2011.-2013. (2011). Split: Splitsko-dalmatinska županija, URL: www.dalmacija.hr (14. 12. 2014.).
31. Seale, Clive; Gobo, Giampietro; Gubrium, Jaber; Silverman, David (2004): *Qualitative Research Practice*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
32. Szabo, Neven; Šimić, Zoran (2009.): Percepcija opasnosti i rizika u radu vatrogasaca. *Vatrogasni vjesnik* 104(5): 5-10.
33. Šalaj, Berto (2006.): Socijalno povjerenje: Hrvatska 1995-2003. *Anali hrvatskog politološkog društva* 2(1): 35-56.
34. Šimić, Zoran (2010.): Motivacija za posao vatrogasca. *Vatrogasni vjesnik* 105(2): 20-21.
35. Šimić, Zoran (2014.): Psihološki elementi percepcije prema vatrogascima. *Vatrogasni vjesnik* 109(10): 67-69.
36. Štambuk, Maja (2002.): Selo i modernizacija: kratka povijest nesporazuma, u: M. Štambuk, M.; I. Rogić, A. Mišetić /ur./ *Prostor iza: kako modernizacija mijenja hrvatsko selo?* Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
37. Šundalić, Antun (2010.): *Selo: iz autentičnosti u neprepoznatljivost*. Osijek: Ekonomski fakultet.
38. Zakon o vatrogastvu (2004). Zagreb: Narodne novine, br. 38/09. URL: www.hvz.hr/zakon-o-vatrogastvu/ (24.7. 2012.).
39. Županov, Josip (2002.): *Od komunističkog pakla do divljeg kapitalizma*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Renata Relja
Toni Popović

UDC: 614.84:061.2(497.583)
316.334.52(497.583)
Preliminary communication

**THE IMPORTANCE OF FIRE SERVICE IN RURAL AREAS –
ETHNOGRAPHY OF VOLUNTEER FIREFIGHTING IN THE
DALMATIAN HINTERLAND**

Abstract: *Due to its large forested regions, abandoned farmland, flammable vegetation, high temperatures combined with winds and increased circulation of people in the tourist season, the Mediterranean is one of the most fire-prone areas in the world. It should therefore come as no surprise that some of the first European volunteer fire department emerged in the region of modern-day Croatia. However, they did not serve for defensive purposes only, but also as centers of cultural life, political ideas and humanitarian activities. This article discusses Dalmatian firefighting tradition as well as importance of fire service in rural area based on the ethnographic study of the Zadvarje Volunteer Fire Department, conducted between 2011 and 2012. Through the use of the concept of organizational environment (physical, political, demographic, economical, sociocultural and technological) the article analyzes the importance of the fire service in the rural area and personal motivation for joining these departments. Methodology used in this research belongs to a wide spectrum of the qualitative and quantitative continuum, due to comprehensive ethnographic research and accurate reporting of everyday life. In spite of the commitment of volunteer firefighters to their fire department and the community's positive view about the importance and quality of their work, the future of such departments will depend on more efficient use of economic resources in rural areas, the result of which would be an improved quality of life and consequently a halt in rural depopulation, the return of (young) population and in general a more favorable natural population trends. Without the above mentioned changes, depopulation trends will continue in the Dalmatian countryside, and Dalmatian fire departments will face the same, which is an important issue since these departments make up the majority of the local firefighting contingent.*

Key words: *rural area, firefighters, ethnography, organizational environment, Dalmatia*

Renata Relja
Toni Popović

UDC: 614.84:061.2(497.583)
316.334.52(497.583)
Comunicazione precedente

**L'IMPORTANZA DEI VIGILI DEL FUOCO NELLE ZONE
RURALI – L'ESEMPIO ETNOGRAFICO DEI VIGILI DI FUOCO
VOLONTARI NELL'ENTOTERRA DALMATIA**

Riassunto: *Il Mediterraneo è una delle regioni più svantaggiate del mondo per le sue foreste, l'abbandono dei terreni coltivabili, la vegetazione infiammabile, alte temperature accompagnate da vento e una maggiore circolazione delle persone nella stagione turistica. Non sorprende che alcune delle prime aziende del fuoco in Europa sono apparse proprio nel territorio croato, ma sarebbe semplicistico dire che il loro scopo era puramente difensivo. Sono stati i titolari della vita culturale, delle idee politiche e dell'attività umanitarie. L'articolo analizza i vigili del fuoco in Dalmazia e anche l'importanza di questi servizi nelle zone rurali, sulla base dello studio etnografico dei vigili del fuoco volontari a Zadvarje, condotto tra il 2011 e il 2012. Utilizzando il concetto d'ambiente organizzativo, fisico, politico, demografico, economico, socio-culturale e tecnologico, abbiamo analizzato l'importanza di questi servizi nelle zone rurali. Allo stesso scopo abbiamo studiato la motivazione dei membri per lavorare nell'azienda. La metodologia utilizzata appartiene a una vasta gamma di continuità qualitativa e quantitativa per realizzare la copertura etnografica, vale a dire, la trasmissione fedele di tutti i giorni delle ricerche sul campo. Nonostante l'impegno dei vigili del fuoco e gli atteggiamenti positivi della comunità sull'importanza e sulla qualità del loro lavoro, il futuro di queste organizzazioni dipenderà all'uso efficiente delle risorse naturali delle aree rurali, che si tradurrebbe in una riduzione dell'emigrazione dei cittadini (giovani) a causa di migliori condizioni di vita, il loro possibile ritorno e le tendenze demografiche favorevoli. Senza tali cambiamenti, sparirà il villaggio dalmato e così sarà con i vigili del fuoco, che è una questione importante perché tali unità costituiscono la maggioranza del contingente dei locali vigili del fuoco.*

Parole chiave: *zona rurale, vigili di fuoco, etnografia, ambiente organizzativo, Dalmazia*